

Brännvinets historia

Återutgivning av text från 1881

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Brännvinets
svenska historia.
Återutgivning av text från 1881

av August Strindberg

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-584-9

Copyright © 2020 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Han är troligen Sveriges mest kända författare genom historien. Men August Strindberg skrev inte bara relationer, röda rum och hemsöbor.

Han skrev också ett stort antal texter om kultur och historia.

I den här e-boken får du läsa en text av Strindberg där han går igenom brännvinets historia. Han går framför allt igenom hur de svenska myndigheterna genom lagar och skatter försökte reglera spriten.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1881 i boken ”Kulturhistoriska studier” med rubriken ”Brännvinets svenska historia intill Gustaf III, i kort sammandrag”.

Författare till texten är August Strindberg (1849–1912).

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Brännvinets svenska historia intill Gustaf III

Den här texten publicerades ursprungligen år 1881 i boken "Kulturhistoriska studier" med rubriken "Brännvinets svenska historia intill Gustaf III, i kort sammandrag". Författare till texten är August Strindberg (1849–1912).

Brännvinet har också sin historia, omvexlande sorglig och glad. Den kära drycken har, den också, haft sina svårigheter att kämpa emot, innan den kunde bryta sin inbringande bana och kämpa sig fram till att vinna de rättigheter och det inflytande som man tillerkänner en statsmakt. Att man sökt stämma i bäcken, att man dämt i ån, men att floden ändock brutit sig fram tills den nu kan rulla sina klara böljor obehindradt och till och med njuta skydd i staten, skall följande korta historia söka lägga i dagen.

— — —

Denna "hetsiga *Liqueuren*", uppfunnen af araber på 1200-talet, skall först ha märkts i Sverige under Medeltiden. Den hade redan då dåligt rykte, men värderades af mängden.

Uti "*Ständernas sanna och rättmätiga orsak till konung Eriks afsättande 1569*" omröres, huru konungen lät insätta Sturarne på Svartsjö gård och dem der illa traktera. Så står det ock anfördt som ett oförlåtligt fel, att en part af deras tjenare blef der *jemmerligen markerade* med bränvin och andra nya plågor som konungen och Göran Persson upptänkte, dermed de ville tvinga dem att bekänna det som aldrig var.

Emellertid hade likören sina hemliga gynnare. I tulltaxan af den 1:sta april 1591 anföres bränvin första gången som en utländsk vara, för hvilken tull skulle erläggas. Uti krögareordningen af år 1632 befallles strängeligen, att ingen krögare, som säljer svenskt öl, skulle sälja några främmande drycker, vin eller *bränvin*; beslås han dermed, miste drycken som han tappar af till hospitalet och böte 40 mark till konungen.

Bränvinet har sålunda förr haft inflytande på hospitalet!

Först år 1638 började bränvin att officiellt tillverkas i Sverige och hade redan 1648 hunnit bli en exportvara.

Sextonhundratalet var jämförelsevis litet bränvinslystet, men redan i början af 1700-talet ingriper regeringen och förbjuder sädens förstörande i anseende till rådande sädesbrist

År 1731 åtog sig bryggarembetet i Stockholm emot pålagd *accis* att bränna ett visst *qvanum* säd årligen och med bränvin *fournera* sjelfva staden med sina malmar, men här emot blef allt brännande till husbehof och afsalu för de öfriga förbjudet vid pannans konfiskation och 1,000 daler smt:s böter. De tjenstehjon, som till brännandet låtit sig narra, skulle sedan karlen med 6 par spö och qvinfolket med 3 par ris blifvit afstraffade vara förfallna, den förre till sjelfskrifven *gardies*- eller *artilleri*-karl och qvinfolket till rasp och spinnhuset eller annat

publikt arbete på 6 år!

Det var andra tider den tiden.

Så kom det förskräckliga året 1740 med påbud att *ingen* underlåte öfver hela riket skulle vara tillåtet att bränna bränvin och alla pannor skulle förseglas. ”Detta var den första stöt, som bränvinet fick i detta Seculo, hvilken gjorde mycken oro och fruktan hos dess älskare, emedan dess återfående såg mycket tvifvelaktigt ut,” säger en författare.

En blidare tid visade sig dock följande året 1741 då en ny författning utfärdades på ständernas föreställning, hvarigenom dock dryga pålagor vore afsedda att stäfja missbruket. Husbehofsbränning tilläts från 8:de oktober till och med den 24:de november samt från 1:sta mars till den 15:de april. Ingen som ville bränna fick angifva sig för mindre än 1 tunna och ej mer än 2 tunnor hvar termin.

År 1748 mulnar det igen! Stockholms borgerskap och invånare befalldes, de som icke hade lof att bränna, att aflemna pannorna på rådhuset. I april samma år blefvo bestämmelserna än mera skärpta. Om någon *inpraktiserade* bränvin till städerna och de kunde ertappas, så skulle både åketyget och kreaturen eller båten vara *konfiskation* underkastade, och om flere samlade sig tillsammans att med våld till städerna införa bränvin eller ock med våld återtaga hvad som under beslag varit qvarhållet, så skulle upphofsmannen mista lif och lösören och de öfriga efter lott hvar 10:de man sitt lif; och de öfriga plikta med 40 par spö.

”Men att dessa svåra straff ändock icke varit i stånd att dämpa den odygdige människans åstundan och hindra dess begärelsens utbrott, visa oss de mångfaldiga exempel af en stor hop bränvinsälskare, som under denna tiden blefvo olycklige; hvarföre att ej göra för

mycket folk usliga til all sin timliga välfärd, Svea Hofrätts bref utkom den 10 Febr. 1748 att K. M:t för godt funnit att befria alla dem, som sig förbrutit mot Kongl. M:ts Bref 1746, från den utsatta plikten," tillägger samme onämde författare.

Året 1756 "feck Bränvinet et dödeligt slag, det svåraste öde det hittills i vårt Rike haft, och dess Älskare utsatta i en vådelig belägenhet genom K. M:ts förbud mot alt Bränvins tillverkande. Ty Rikens Ständer hade vid handen gifvit hurusom flere hundrade tusende Tunnor säd årligen utifrån inkommo som alt stannade uti Bränvins tillverkning." För den skull förbjöds alldeles allt brännande i städer och på landet. Alla pannor med tillbehör skulle inlemnas vid kyrkorna uti tiondeboden eller i annat säkert rum förvaras. Allt utländskt bränvin blef likaledes förbjudet till införsel.

"Härigenom uppgeck ett bistert mörker för alla Bränvins-*Patroner* som vunnit stora *capitaler* genom dess tillverkning. Alla som haft sin näring genom dess utprånglande, sågo sig härigenom förlorade till sin timeliga välfärd. Alla Bränvinsupare trodde nu att deras *Lifs-period* skulle snart ändas, då deras *Lifs-balsam* felades. En stor del inbillade sig att svåra sjukdomar skulle uppkomma hos Allmänheten genom Bränvinsbristen. Men utgången viste, att i stället för desse förmente svårigheter, feck man se ett ärbart, nyktert och beskedligt uppförande ibland gemene man: få slagsmål hördes af, inga oroligheter på allmänna vägar och inga tingsmål för slagsmål och andra svåra brottmål i dryckenskap spordes. Ej heller att några sjukdomar i brist af Bränvin plågade Allmänheten."

Detta är ett ganska märkligt sakförhållande och tyckes jäfva vissa nya statsklokes mening att lagstiftningen icke kan inverka på den allmänna moralen.

Tillverkningen bedrefs i lön och böterna fördubblades. Den som hade allmän tienst miste den, och borgaren sin rätt. Andra fingo 20 dagars vatten och bröd eller 20 par spö. Fjerde resan någon ertappades fick han 3 års fästning.

”Desse förordningar voro de aldrahärligaste anstalter, att omsider utrota en för Land och Rike förderfvelig vara, och borttaga Allmogens smak och begär för en skadelig *liqueur* om de allenast längre fått utöfva sin kraft och verkan; men beklagligt nog det varade icke lång tid. Allmogen kunde icke mista sin och rikets förderfvere, hvarför på deras trägna anhållan R. Ständer tillstyrkte den 8 December 1760 att Bränvinsbränningen till egen nödtorft och husbehof skulle lösgifvas både i städerna och på Landet.”

”Häraf såg man nu redan hvilka omväxlingar och äfventyr Bränvinet på någon tid varit underkastadt i vårt Rike och huru mycket de medel uträttat, som blifvit tagna till dess hämande. Inga plågor och straff voro så hårda och stränga, at de dermedelst kunde afskräckas från att öfverträda Öfverhetens påbud och befallningar. Slutsatsen häraf blef klar och oryggelig: *Bränvinet kan icke afskaffas i Sveriges rike,*” säger författaren, hos hvilken vi stå i skuld för de långa citaten.

Riksdagen 1766 gjorde bränvinet till svensk lag, kan man säga, och nu är damluckan öppen; vi stå vid ingången till det *stora* tidehvarfvet! Gustaf 3:dje gör bränvinet till religion!

Viktiga ord och personer

Dlr smt.

Valutaenhet. Förkortning för daler silvermynt, som användes mellan 1633 och 1776.

Kung Erik.

[1533–1577] Svensk kung mellan 1560–1568 under namnet Erik XIV. Var son till Gustav Vasa och avsattes sedan brodern Johan III gjort uppror. Förgiftades med arsenik efter nio års fångenskap.

Gustaf III.

[1746–1792] Gustav var svensk kung från 1771 till sin död 1792. Genomförde en statskupp 1772 som återinförde det kungliga enväldet i Sverige. Är en av de mest kulturintresserade svenska kungarna i historien och kallas ofta för ”Teaterkungen”. Instiftade Svenska Akademien och lät bygga Kungliga Operan samt Drottningholms slottsteater. Mördades av Jacob Johan Anckarström vid ett attentat 1792.

Persson, Göran.

[1530–1568] Svensk ämbetsman. Var en av landets mest inflytelserika personer som sekreterare till kung Erik XIV. Blev oerhört

impopulär bland befolkningen sedan han låtit avrätta fångar och tagit mutor. Halshöggs efter upproret i Stockholm 1568. Hans namn skrivs i dag oftast Jöran Persson.

Strindberg, August.

[1849–1912] Svensk konstnär och författare. Var under större delen av sin karriär en av landets mest kända dramatiker och författare. Slog igenom år 1879 med romanen "Röda rummet". Är internationellt berömd för pjäser som "Fröken Julie" och "Fadren".

Sturarna.

En svensk adelsätt som började med Sten Svantesson Sture, mer känd som Sten Sture den yngre (1492–1520) och hans son Svante Sture den yngre (1517–1567). Den senare avrättades år 1567 tillsammans med sina söner, anklagade för förräderi av kung Erik XIV. Den här stureätten kallas i dag oftast för Natt och Dag.

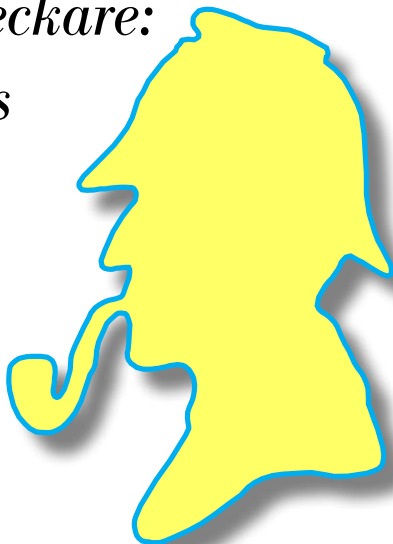
Tunna.

Måttenhet. En tunna motsvarade 125,6 liter för våta varor.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carrington*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se